

Slavici: Ardealul este al ardelenilor care trăiesc în armonie cu celelalte popoare ale imperiului și trebuie să trăiască la fel și în viitor, sub același sceptru („căci numai un Ardeal care este al ardelenilor este și pentru noi un adăpost de pacinică lucrare și pentru monarhie o puternică fortăreață și pentru dușmanii noștri comuni o țară stabilă de înaintare”). Se plânge mereu de răii guvernanti de la Budapesta, dar nu admite în rup-tul capului că româ-nii din Transilvania să iasă din monarhie: „Țara Ardealului este și rămâne o țară de sine cu propriile ei tradi-țiuni, propria ei menire istorică, cu propriile ei stări economice, etnice și culturale, o țară cu propriile ei interese, care nu pot să fie chivernisite de alții și guvernul ungar a re-cunoscut și el că nu poate guverna aici așa ca în Ungaria propriu-zisă, maghiarii chiar și ei înșiși se plâng că sunt rău guvernați din Budapesta, deși foarte mult face «statul un-gar» pentru ei îndeosebi. Cu atât mai vartos se plânge majoritatea covârșitoare, românii și sașii, pentru care, chiar voină, «statul un-gar» nu știe ce are să facă.”

Dar România, dar românii din alte părți? Românii de pretutindeni trebuie să întă-rească unitatea lor culturală, dar nu statală („pozițiunea noastră față de frații noștri din România e lămurită: România este pentru noi o țară vecină...” și, deși soarele pentru toți românii răsare la București, este bine, este înțelept ca lucrurile (țările) să nu se amestece, instigatorii să fie potoliți, „ireden-tiști” (români) să fie reprimați moral. Ro-mânii din Ardeal trebuie lăsați, dar, în legea lor...

*

Acest spirit inflexibil, rătăcit în himera unui imperiu federalist, era, spun cei care l-au cunoscut, un om pașnic și, chiar atunci când a fost băgat în pușcărie de unguri și după război de românii supărați pe filo-germanismul lui, nu se supără prea tare pentru că, explică el, ungurii i-au ocrotit fa-milia și l-au tratat cu cruțare, iar românii l-au lăsat să-și scrie povestirile și să cultive legume în fața celei. Ca ideolog, dascăl al neamului, pare un soldat care, într-un con-flict general, duce un război de unul singur,

mergând neînduplecat pe calea lui. Are pri-etenii (junimiștii, la început), dar când unul dintre ei (Maiorescu) îi pune morala publică în discuție, nu se resemnează. Se apără, di-sociază prietenia de ideologie, revine cu jus-tificări noi în fraze într-adevăr greoaie, lip-site de strălucire și fluiditate, dar exacte. E. Lovinescu le găsea lipsite de orice condiție estetică modernă (stil „tardigrad și muge-găit”; „un singur lucru i-a lipsit: arta scrisu-lui”). G. Călinescu remarcă firea lui „bănu-itoare, îndărătnică” și crede că naționalistul Slavici „nu face o politică naționalistă, ci una de compromis”. Ceea ce este adevărat. Nici Tudor Vianu nu gândește altfel despre realistul poporan Slavici. Are, adevărat, me-ritul de a fi folosit, înaintea lui Creangă, limba țărănească, dar scrisul lui ar fi lipsit de „seducție verbală și imaginativă”. Cei-alți critici ai generației au cam aceeași pă-rere despre Slavici care dă tuturor, prin scri-sul lui laborios și ticăit, impresia unui spirit vechi, inadptabil, plin de hachițe ardele-nești. Este în mod cert un adversar al forme-lor fără fond nu atât din rațiuni teoretice, cât prin natura și prin educația lui în spiritul clasei din care provine.

Portretul lui intelectual și moral nu-i, to-tuși, atât de simplu pe cât îl prezintă adver-sarii săi. Când îi citești cu atenție memoria-listica și articolele politice (unde există mai totdeauna o notă personală), deduci că Ioan Slavici din *Podgoria* Aradului (ținutul lui imaginar!) nu-i atât orgolios, cât încăpă-țâ-nat, meticolos, decis să-și impună punc-tul de vedere. Încetineala gândului ascunde dorința de a fi profund și convingător. Nu-i un doctrinar, ca Eminescu, și nu este famili-arizat cu marile concepte, ca Maiorescu. Ci-tează într-un rând pe Schopenhauer, dar re-ferința este întâmplătoare. Demonstrația lui se bizuie mai mult pe filosofia de existență țărănească și pe morala comună: *asta se face, asta nu se face, așa e bine, altminteri nu*. În ar-ticolele despre străini (cu precădere despre unguri) își păstrează cumpătul, nu are dera-paje naționaliste, xenofobe. Nu-i fanatizat, vreau să spun, cum sunt mulți publiciști în epocă, și în mai multe rânduri el denunță în stilul său potolit, dar ferm, discriminările rasiale. Este, prin firea lui și, probabil, prin

educația primită într-o comunitate mixtă, un om conciliant. Are în tot ce scrie o anumită sfială, și încetineala spiritului de care s-a tot vorbit pornește, probabil, de aici. Nu are, în mod sigur, umor și, în polemicile sale, nu știe să mângâie arma ironiei, arma predilectă a lui Maiorescu și, în genere, a junimiștilor.

Federalistul Slavici nu-i, apoi, un spirit vizionar precum prietenul său Eminescu, nu vede problemele de sus și nu gândește profetic. Prevede, mai degrabă, pe termen scurt și are în vedere latura practică a lucrurilor. Stilul lui este, de aceea, sfâtos, bătrânesc, repetitiv, fără vorbe alese. Pare sincer în convingerile sale nestrămutate și, în polemicile pe care le poartă cu gazetarii unguri și români, nu ridică decât rareori glasul. E bănuitor față de bizantinii, neserioșii, agitații regăteni și, când vrea să-i umilească, le amintește că Transilvania le-a trimis un luminător ca Gheorghe Lazăr ca să dovedească faptul că, mai strălucitor decât soarele

Bizantului, este soarele Apusului și că în limba româ-nească se pot întrupa formele frumoase... Substratul acestei remarci este că Ardealul a adus, prin Viena, lumina la București și, dacă azi româ-nii au progresat, au progresat datorită acestei influențe bine-făcătoare... Din Transilvania a pornit, așadar, procesul de regenerare culturală, scrie hulitul Slavici, și în bună parte el spune adevărul dacă ne gândim la acțiunea Școlii Ardelene... E supărat, dar, pe cei care propagă spiritul de răzvrătire și este supărat pe faptul că românii, în genere, au slăbiciunea de a vedea în toate răul, numai răul:

„Bună țară România, care-i suportă pe unii și pe alții, și merge încetul cu încetul înainte. Mai știe însă țara aceasta bună și altceva. Având odată particulara slăbiciune de a vedea în toți și în toate numai răul, foarte ușor ajungem să generalizăm răutatea. Dacă se întâmplă, ceea ce pretutindeni se poate să întâlnim în calea noastră: un preot beat, noi nu-l ascundem ca să nu-l mai

vadă și alții ci strigăm în gura mare că popii sunt bețivi toți. Dacă vreun învățător vorbește alandala, încurcă mințile oamenilor, strigăm că învățătorii toți propagă spiritul de răzvrătire. Dacă vreun judecător cade în ispită și calcă alături cu legea, noi strigăm că nu există în țară justiție. Dacă vreun neguțator care din întâmplare e evreu, e prins cu ocaua mică, strigăm că toți neguțătorii și mai ales toți evreii sunt niște pungași. Dar dacă vreun om care face parte din partidul liberal ori unul care face parte din cel conservator, abuzează de pozițiunea sa și face ceea ce n-ar trebui să facă, iată-ne pe deplin convinși că atât liberalii cât și conservatorii – ca să nu mai vorbim și de cei democratizați – nu sunt în adevăr decât niște tovarăși făcători de rele. Nu avem să știm că răutatea nu e nici în popă, nici în învățător, nici în neguțator, ori în evreu, ci în omul ce ni se prezintă ca popă, învățător, neguțator ori evreu. Urmarea este că face pe toți liberalii ori pe toți conservatorii, fie ei chiar și democrați – părtași la vina unuia singur. Am

6

ajuns că e un adevărat merit să nu mai faci parte din nici un partid și mult n-o să mai treacă pentru ca oamenii să-și pună pe cartea de vizită – nu «fost prefect», nici «fost ministru» ci «cetățean în adevăr adevărat, care nu face parte din nici un partid». Și țara, bună cum e, o suportă și acesta. Vorba e numai că mergând așa înainte, ne pierdem încrederea în noi înșine, ne socotim mai slabi și mai răi decum în adevăr suntem și se sporesc între noi cei ce pierd nădejdea că vom mai putea vreodată să ne îndreptăm.”

G. Ibrăileanu vorbește în termeni mai moderați de spiritul de cărtire al românilor, alții le reproșează că sunt oameni de vorbe, nu de fapte, în fine, scriitorul român, în genere, suspectează nația lui că vorbește mult și face puțin, de mântuială. Slavici este, din acest punct de vedere, mai ponderat în judecăți și, chiar în erorile sale politice, crede că româ-nii vor reprezenta un factor de cultură și stabilitate în Europa centrală.

4 iulie 2010